

RASPRAVE I ČLANCI

Maja Polić

PRILOG O BISKUPIMA ZAPADNE HRVATSKE U KORESPONDENCIJI RAČKI - STROSSMAYER

Maja Polić, prof., Zavod za povijesne
i društvene znanosti HAZU u Rijeci

UDK: 94 : 262.3(497.5-15) "KORESPONDENCIJA RAČ-
KI- STROSSMAYER"
Prethodno priopćenje

O hrvatskim velikanima – kanoniku, znanstveniku i političaru F. Račkome te biskupu, političaru i meceni J. J. Strossmayeru vrlo je bogata literatura. Isto tako, poznato je mnogo toga i o njihovim međusobnim odnosima. To uglavnom otkriva korespondencija između njih, od koje je znatan dio, u četiri knjige, akademik i sveučilišni profesor F. Šišić objavio od 1928. do 1931. Kapitalna su to vrela za povijest Hrvatske, ali i ostale Europe, s ocjenama brojnih događanja, znamenitih личности te manje poznatih zbivanja i ljudi. Među njima vrlo otvoreno, dakle, prijateljski, ali i pristrano, ima podataka i o biskupima Jurju Dobrili, Franji Feretiću, Ivanu Krstitelju Flappu, Ivanu Glavini i Vjenceslavu Šoiću iz zapadne Hrvatske. S iznenađenjem i zadovoljstvom otkrivamo i to da su obojica velikana, i onaj u Zagrebu i onaj u Đakovu, ipak bili i «obični» ljudi.

Ključne riječi: *Strossmayer, Rački, zapadna Hrvatska, Dobrila, Feretić, Flapp, Glavina, Šoić.*

* * *

1.

Hrvatsko podneblje XIX. st. u crkvenome, ali i u gospodar-
skom, a napose u političkome, znanstvenom, kulturnom i umjet-
ničkom pogledu obilježile su dvije snažne ličnosti: dr. Josip Juraj

Strossmayer¹ i dr. Franjo Rački.² Poznati su i preko mnogo tiskanih radova već za života, a znatizelja traje i do danas.³ Iz sadržaja

- 1 J. J. Strossmayer (Osijek, 4. veljače 1815. – Đakovo, 8. svibnja 1905.) potječe iz trgovačke nje-mačke obitelji. Za svećenika je zaređen 1838. u Đakovu. U Pešti je doktorirao teologiju, a u Beču filozofiju. Bio je dvorski kapelan i jedan od direktora elitnog Sveučilišta u Beču, Augustineuma. U studenome 1849. imenovan je biskupom u Đakovu, gdje je podigao novu katedralnu crkvu; poslije je bio i srijemsko-bosanski biskup. Bio je pristalica ilirskoga pokreta, odnosno hrvatskoga narodnog preporoda. Strossmayer je zagovarao austroslavizam i južnoslavencstvo, i to u obliku panslavizma, držeći se staroga nastojanja Katoličke crkve o zbližavanju s pravoslavnim Crkva-ma. Usto, smatrao je da su Beč i Budimpešta prejaki za djelovanje samo Hrvata. A tu je već i ujedinjena Njemačka (potonji «Drang nach Osten») i Italija (oružani pokušaj kod Visa 1866., pa velikotalijanski nacionalistički iredentizam). Stoga Strossmayer – zajedno s F. Račkim – poti-če stvaranje južnoslavenske ideologije: treba okupiti Južne Slavene, od slovenskoga Triglava do bugarske Varne. Vodeći je član Narodne stranke. Ali se, naročito razočaran politikom vladajućih hrvatskih struktura, povlači iz političkog života, do 1880., kada je član Nezavisne narodne stran-ke. Gospodarski je obnovio područje svoje biskupije, a veliki je kulturno-prosvjetni i znanstveni mecena, te je novčano bitno pomogao osnivanju i djelovanju mnogih institucija te ediranja djela. Tako je nastala npr. i Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Strossmayerova galerija, zagrebačko sveučilište itd. O Strossmayeru postoji golema literatura, iz koje – samo kao primjere – izdvajamo: BARLE, Janko, *Josip Juraj Strossmayer. O pedesetgodišnjici njegova biskupovanja*, Zagreb, 1900.; *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*, Izložba, Osijek – Đakovo, 1990.; ŠULJAK, Andrija, *Biskup Josip Juraj Strossmayer, život i djelo (1815. 1850.-1905.)*, Anali Zavoda za znan-stveni i umjetnički rad u Osijeku, 21, Osijek, 2005., str. 53-60; MARTINČIĆ, Julijo, *Josip Juraj Strossmayer, đakovački i srijemski biskup. U povodu 190. godine rođenja i 100. godišnjice smrti (Osijek, 4. veljače 1815. – Đakovo, 8. travnja 1905.)*, isto, str. 91-100; SIROTKOVIĆ, Hodimir, *Život i djelo đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, Josip Juraj Strossmayer 1815.-1905.* Zbornik radova, Zagreb, 2006., str. 25-34; STANČIĆ, Nikša, *Josip Juraj Strossmayer u kontekstu hrvatske i europske politike*, isto, str. 35-50; STRČIĆ, Petar, *Franjo Rački – inspirator Stros-smayerovih ideja*, isto, str. 51-66.
- 2 Franjo Rački (Fužine, 25. studenoga 1828. – Zagreb, 13. veljače 1894.), potonji kanonik u Đako-vu pa u Zagrebu, također je iz trgovačke slovenske obitelji. U Beču je završio studij teologije, te je zaređen za svećenika. Studij filozofije i teologije polazio je u Beču, gdje je doktorirao 1855. go-dine. U Senju je predavao matematiku, fiziku i teologiju. Od 1857. do 1860. god. u Rimu istražuje vrela o hrvatskoj povijesti. U Zagrebu je političar od 1860., te sa Strossmayerom osniva Narodnu stranku i glavni je urednik njezina lista *Pozor*, kasnije *Obzor*. Zastupnik je u Saboru Banske Hr-vatske u više navrata. Bio je i glavni školski nadzornik. S V. Jagićem pokreće časopis *Književnik*. Prvi je predsjednik JAZU (1866.-1886.). Zbog loše provedene revizije Hrvatsko-ugarske nagodbe, Rački se, kao i nešto ranije Strossmayer, 1874. povlači iz politike. Nakon pada bana I. Mažuranića 1880. osniva opozicijsku Neovisnu narodnu stranku. Smatra ga se osnivačem moderne hrvatske historiografije. Autor je mnogo radova iz starije hrvatske i bosanske povijesti, glagoljaštva itd., ali i aktualne situacije (npr. o tadašnjoj Rijeci). I Rački je za južnoslavencstvo, pa za jugoslavencstvo (u nas se nerijetko izjednačuju pojmovi *južnoslavencstvo* i *jugoslavencstvo*, najčešće koristeći ovaj posljednji oblik. No oni su i suštinski različiti. O *južnoslavencstvu* rečeno je ranije, a *jugoslaven-stvo* nastaje s razvojem nacionalne politike u novim osamostaljenim državama u XIX. stoljeću, u Crnoj Gori, Bugarskoj i Srbiji. Tako se napušta i spomenuta komponenta Sv. Stolice o zbližavanju Katoličke crkve i pravoslavnih Crkava. Imao je velik utjecaj na cjelokupno Strossmayerovo djelo-vanje. STRČIĆ, Petar *Franjo Rački – inspirator Strossmayerovih ideja*, nav. dj. O Račkome usp. GROSS, Mirjana, *Vijek i djelovanje Franje Račkoga*, Zagreb, 2004.; SMIČIKLAS, Tadija, *Život i djela Franje Račkoga*, Zagreb, 1895.; *Izbor iz djela. Franjo Rački* (priredio Jakša Ravlić), Zagreb, 1969.
- 3 Prema podacima iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice te Leksikografskoga zavoda (oba u Za-grebu) poznato je preko 3000 naslova knjiga, rasprava i članaka. Podaci se nalaze na stranicama

njihova dugoga životnog vijeka proizlazi da – doslovce – jedan bez drugoga ne bi uspjeli biti čak ni izvan Crkve ono što su postali i što za nas danas jesu. A «svjetski čovjek i crkveni knez» te skroman, samozatajan povjesničar, znanstvenik i političar, duhovnik i teoretičar sreli su se 1849. god. u Beču, kada je Strossmayer predložen za biskupa sa sjedištem u Đakovu, dok je Rački bio bogoslov u tamošnjemu Augustineumu.⁴

Njihov suvremenik, premijer Kr. Italije Marco Minghetti izjavio je kako «postoje samo dvojica koji mu ostavljaju dojam da pripadaju drugoj, a ne našoj vrsti. Ta dvojica su Bismarck i Strossmayer».⁵ A nedavno je akademik Dubravko Jelčić, književni povjesničar, ocijenio kako je Strossmayer postao «ne samo legendarni hrvatski biskup nego i jedan od dvojice⁶ najmarkantnijih i najutjecajnijih hrvatskih političara ili, bolje, političkih ideologa. Svi drugi, a nije ih bilo malo, bili su ili ostali više ili manje uspješni praktični političari, uključujući i važnog, pa možda i najvažnijeg među njima, bana-pučanina i reformatora Ivana Mažuranića.»⁷ Dr. Jelčić kazuje, nadalje, kako je Strossmayer bio «*zoon politicon*», i to «više nego išta drugo i prije nego sve drugo».⁸

2.

Vrlo su opsežne rukopisne ostavštine i Strossmayera⁹ i Račkoga. Tako se u Arhivu HAZU u Zagrebu čuva više od 15.000 tek-

zagrebačke Nacionalne i sveučilišne biblioteke, www.nsk.hr. Naravno, i u znanosti nema kraja znatiželji, pa i mi ovdje nastojimo dati prilog boljemu poznavanju dijela njihove djelatnosti i suradnje.

4 Josip Juraj Strossmayer/Franjo Rački, *Politički spisi. Rasprave/članci/govori/memorandumi*, Zagreb, 1971., str. 7.

5 R. W. Seaton WATSON, *The Southern Slav Question and the Habsburg Monarchy*, New York, 1969., str. 118.

6 Misli na dr. Antu Starčevića, o kojemu također postoji mnogo tiskanih radova. Usp. npr. HORVAT, Josip, *Ante Starčević. Kulturno-povijesna slika* (pretisak), Zagreb, 1990.; *Ante Starčević i njegovo djelo*, Zbornik radova s znanstvenoga skupa o 100. obljetnici smrti Oca domovine, Zagreb, 18. i 19. travnja 1996., Zagreb, 1997.

7 Josip Juraj Strossmayer, *Izabrani književni i politički spisi I.*, priredio akademik Dubravko Jelčić, Zagreb, 2005., str. 9-10.

8 *Isto*, str. 46.

9 *Ostavština đakovačkog i srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera 1905. godine. Zapisnici ostavinskog povjerenstva i spisi ostavinske rasprave. Prigodom obilježavanja 190. obljetnice rođenja i 100. godišnjice smrti Josipa Jurja Strossmayera*, Zagreb – Osijek – Đakovo, 2006.

stova/arhivalija vezanih za biskupovu djelatnost;¹⁰ a gradiva ima i drugdje.¹¹ I godišnjice jednoga i drugoga redovito se obilježavaju.¹²

Obilježavanje 100. godišnjice rođenja F. Račkoga bilo je osobit povod objavljivanju i sadržaju vrlo opsežne serije knjiga – *Korespondencije Rački-Strossmayer*, i to u četiri sveska, od 1828. do 1931. godine. Izdanje je to JAZU, u okviru nakladničke cjeline *Posebna djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Opera Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium separatim edita)*. Urednik i priređivač te *Korespondencije* bio je vrlo ugledni sveučilišni profesor dr. Ferdo Šišić, i sâm Akademijin redoviti član.¹³

U uvodu prve knjige Šišić je istaknuo kako povod tiskanju prepiske Račkoga i Strossmayera nije bio «samo trajan spomenik njenom osnivaču i njenom prvom predsjedniku» već i to «da dà hrvatskom narodu u ruke jedan od najvažnijih izvora njegove političke i kulturne historije u drugoj polovini XIX. stoljeća»; a njezina je vrijednost «trajno i neprekidno dopisivanje ove dvojice prijatelja».¹⁴ To je, u nastavku dodaje Šišić, «u neku ruku d n e v n i k njihov, u kojemu oni iskreno bilježe, što sude o ljudima, s kojima dolaze u saobraćaj, i o događajima, što se oko njih odigravaju»; istodobno «imadu i značaj historijskih izvora prvoga reda, osvjetljujući nam mnogo snažnije po gdjejkoji događaj iz hrvatske historije u drugoj polovini XIX. stoljeća, negoli to čine različita službena akta, a da o dnevnoj nepouzdanjoj i partijski orjentiranoj štampi i ne govorimo».¹⁵

10 SIROTKOVIĆ, Hodimir, *nav. dj.*, str. 25.

11 SRŠAN, Stjepan, *Biskup Josip Juraj Strossmayer (1815.-1905.)*, Godišnjak Njemačke narodno-sne zajednice, Osijek, 2006., str. 123-136.

12 Usp. npr. *Zbornik radova sa znanstvenoga skupa o Josipu Jurju Strossmayeru*, održanoga u organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Biskupije đakovačke i srijemske, Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Grada Đakova, Zagreb, 1997.; *Zbornik radova 1. i 2. Strossmayerovih dana, u povodu 190 godina od rođenja i 100 godina od smrti biskupa Strossmayera*, Đakovo, 2005.; *Zbornik radova međunarodnoga znanstvenog skupa Josip Juraj Strossmayer*, Zagreb, 19. svibnja 2005. – Đakovo, 20. svibnja 2005., povodom 190. obljetnice rođenja i 100. obljetnice smrti (organizator Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti), Zagreb, 2006. U novije doba, od 2002. Dalje, organiziraju se u Rijeci i Fužinama «Dani dr. Franje Račkoga», ali još nisu objavljeni materijali.

13 O njemu usp.: *Hrvatski leksikon*, II, Zagreb, 1997., str. 522.

14 *Korespondencija Rački Strossmayer*, I, Zagreb, 1928., str. VII.

15 *Isto*.

Prva je knjiga objavljena 1928., a sadržajno se odnosi na vrijeme od 6. listopada 1860. do 28. prosinca 1875. godine.¹⁶ Drugi svezak iz 1929. govori o periodu od 6. siječnja 1876. do 31. prosinca 1881. godine. Treća knjiga, tiskana 1930., odnosi se na razdoblje od 5. siječnja 1882. do 27. lipnja 1888., a četvrta, iz 1931., od 2. srpnja do 15. veljače 1894. godine.¹⁷ U tim knjigama, u dopisivanju između dvojice uglednika, naravno, zabilježene su i ličnosti i događanja i u zapadnoj Hrvatskoj, tj. u Gorskoj kotaru, Kvarnerskoj primorju te Istri.¹⁸ A mi ovdje u povodu 180. obljetnice rođenja Račkoga dajemo uvid u mišljenje Račkoga i Strossmayera o petorici biskupa zapadnohrvatskih biskupija – Jurju Dobrili, Franji Feretiću, Ivanu Krstitelju Flappu, Ivanu Glavini i Vjenceslavu Šoiću.

3.

U vrijeme nastanka prvih sačuvanih pisama *Korespondencije*, u listopadu 1860. godine, nakon vojnih poraza Habsburške Monarhije i teškoga stanja u gospodarstvu, neoapsolutistički sustav («Bachov apsolutizam») propada.¹⁹ Hrvatska je, međutim, i dalje raspoređena između Habsburške Monarhije i Osmanskoga Carstva, a i unutar njih; tako su Istra, Dalmacija s Dubrovnikom i kvarnerski otoci u vlasti Beča, dio je Hrvatske u okviru Vojne Krajine, a ostalo je Banska Hrvatska, u okviru ugarskoga dijela Monarhije. Na zasjedanju Hrvatskog sabora 1861. u Zagrebu, na temelju dijelom i preporodnih tradicija, dolazi do oblikovanja političkih ideja koje će postati temeljem djelovanja prvih političkih stranaka u Habsburškoj Monarhiji i dati biljeg hrvatskoj politici sve do propasti buduće, dualne Mo-

16 Sve knjige sadrže predgovor, ispravke, sadržaj te dodatak. Te su stranice obilježene rimskim brojevima. Tako ih prva knjiga ima 28, druga 23, treća 20 i četvrta 28. U nastavku prve knjige nalazi se 414 stranica, druge 446, treće 424, a četvrte 528 stranica. Na kraj knjiga uvrštena su kazala imena.

17 Akademija priprema dopunjeno izdanje sve četiri knjige, a priređivači su akademici D. Jelčić i P. Strčić.

18 O tome je M. POLIĆ objavila zaseban članak: *Ličnosti iz zapadne Hrvatske u Korespondenciji Rački-Strossmayer*, *Croatia christiana periodica*, XXXII, 61, Zagreb, 2008., str. 61-88.

19 O navedenu razdoblju usp.: ŠIDAK, Jaroslav – GROSS, Mirjana – KARAMAN, Ljubo – ŠEPIĆ, Dragovan, *Povijest hrvatskog naroda g. 1860-1914*, Zagreb, 1968.; GROSS, Mirjana, *Počeci moderne Hrvatske*, Zagreb, 1985.; GROSS, Mirjana – SZABO, Agneza, *Prema hrvatskome građanskom društvu*, Zagreb, 1992.; GROSS, Mirjana, *Izorno pravaštvo. ideologija, agitacija, pokret*, Zagreb, 2000.; PERIĆ, Ivo, *Hrvatska državotvorna misao u XIX. i XX. stoljeću*, Zagreb, 2002.; STANČIĆ, Nikša, *Nacije i nacionalizmi u 19. i 20. stoljeću*, Zagreb, 2002.

narhije. To su bile: Narodna stranka, s programom za obnovu veza Banske Hrvatske s Ugarskom, ali pod uvjetima priznavanja hrvatske državnosti i teritorijalne cjelovitosti hrvatskih zemalja; zatim, Unionistička stranka, koja se zalagala za obnovu veza Banske Hrvatske s Ugarskom, ali bez postavljanja prethodnih uvjeta. Na kraju, tu je i Stranka prava koja se, pak, protivila izravnim vezama Banske Hrvatske kako s Ugarskom tako i s Austrijom (jedina veza njih i Banske Hrvatske trebala bi biti samo osoba vladara).

U razdoblju 50-ih i 60-ih god. 19. st. na hrvatskoj političkoj sceni profilirale su se i dvije nacionalne ideologije. Tako prva, jugoslavizam/ južnoslavizam opstanak hrvatskoga naroda u tadašnjem vremenu vidi samo u kulturnom pa i političkom povezivanju južnoslavenskih naroda na ravnopravnim osnovama. Nasuprot tome, druga ideologija, pravaštvo, insistirala je na posebnosti hrvatskog naspram ostalih južnoslavenskih naroda i stvaranju nezavisne hrvatske države. Predstavnici prve bili su upravo J. J. Strossmayer i F. Rački, a druge dr. Ante Starčević i dr. Eugen Kvaternik.²⁰

U međuvremenu, novi ratni porazi i unutarnjopolitičke teškoće natjerali su bečki dvor na temeljitije preuređenje Habsburške Monarhije. Dvor se tako odlučio nagoditi s vladajućim strukturama Mađara, pa je rezultat toga pretvaranje Monarhije 1867. god. u dvojnju državu, u Austro-Ugarsku, koja se sastoji od dva dijela, a vezuje ih osoba vladara te vanjski i vojni poslovi. U novu se koncepciju morala, dakako, uklopiti i Banska Hrvatska i ostali teritorij Hrvatske. Tako je godinu dana kasnije uslijedila Hrvatsko-ugarska nagodba.²¹ Prema tome dokumentu, Banska Hrvatska bila je samostalna na području zakonodavstva, uprave, bogoštovlja i nastave te pravosuđa. Ostali su poslovi bili zajednički.

Glavni su problemi Nagodbe bili činjenica da tadašnja Hrvatska nije dobila samostalnost na području financija kao i neriješen problem pripadnosti tadašnje Rijeke. Naime, nakon Nagodbe taj

20 Usp. bilj. 6. O E. Kvaterniku usp. *Eugen Kvaternik. Politički spisi. Rasprave, govori, članci, memorandumi, pisma*, Zagreb, 1971.; STANČIĆ, Nikša, *Od emigracije do Rakovice. Eugen Kvaternik i njegova koncepcija ustanka u Hrvatskoj 1871.*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, 25, Zagreb, 1992., str. 39-56.

21 GROSS, Mirjana – SZABO, Agneza, *Prema hrvatskome građanskom društvu*, Zagreb, 1992., str. 221-239.

grad – na desnoj obali Rječine – našao se izravno pod upravom Pešte; a uskoro je uslijedio «provizorij», odnosno privremeno rješenje koji je u praksi isto tako išlo u korist Mađara sve do raspada dualne Monarhije 1918. godine.

Sama pak Nagodba postavila je i nerješive prepreke za ujedinjenje svih hrvatskih zemalja; jer dok se jezgra hrvatskoga prostora našla u ugarskom dijelu Monarhije, Dalmacija i Istra i dalje su ostale u njezinome austrijskom dijelu. Zbog svega toga Nagodba je naišla na oštar otpor u najvećem dijelu tadašnje hrvatske javnosti; ali svi su pokušaji da se Nagodba bitno promijeni – u kojima su značajni akteri bili upravo Strossmayer i Rački – sve do propasti Austro-Ugarske bili uzaludni. Štoviše, velik broj peštanskih političara smatrao je kako je Banska Hrvatska, prema Nagodbi, dobila prevelika prava; stoga su sustavno ta prava nastojali umanjiti. Nasuprot tome, dio hrvatskih političara nastojao je izvući iz nje što je više moguće za Bansku Hrvatsku i njezino stanovništvo. To je napose došlo do izražaja za banovanja Ivana Mažuranića (1873.-1880.), kada se zemlja ubrzano modernizira. Tako je otvoreno Sveučilište u Zagrebu, uvedena je odgovornost bana Saboru, pravosuđe se odvojilo od uprave, uvedeno je obvezatno osnovno školovanje, sloboda okupljanja i tiska, dokidaju se posljednji ostaci feudalnih odnosa itd.

Ubrzana modernizacija ipak ne rješava glavne probleme hrvatskog naroda. Austrougarskom okupacijom Bosne i Hercegovine 1878. god. ponovno se zaoštavaju odnosi između Hrvata i Srba zbog pitanja pripadnosti tih pokrajina hrvatskom ili srpskom području.²² Godine 1881. nekadašnje područje Vojne Krajine ipak je vraćeno pod vlast bana i Sabora,²³ ali to ni izbliza ne zadovoljava težnje Hrvata koji traže i sjedinjenje Dalmacije, Istre i kvarnerskih otoka s Bansom Hrvatskom. Pokušaji Mađara da umanje hrvatsku autonomiju izazivaju jak otpor pa i oružane sukobe. Ni banovanjem grofa Karolyja Khuena Hédervárya, u čije vrijeme smrću Račkoga (1894.) završava *Korespondencija*, situacija se nije smirila.²⁴

22 Usp. DUKOVSKI, Darko, *Povijest srednje i jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća*, I, Zagreb, 2005.

23 MARTINOVIĆ, Ivan, *Iz povijesti Vojne krajine*, Vinkovci, 1994.

24 POLIĆ, Martin, *Ban Dragutin grof Khuen-Hedervary i njegovo doba*, Zagreb, 1901.

4.

U *Korespondenciji* i Strossmayer i Rački progovaraju i o mnogim pojedincima u Banskoj Hrvatskoj i izvan nje, pa tako i o onima koji potječu iz zapadne Hrvatske, dakle, iz Istre, Kvarnerskoga primorja, Gorskoga kotara i dijela Like, ili su tamo obitavali u doba njezina nastanka. Tako govore i o petorici ordinarija triju biskupija na području zapadne Hrvatske – u Tršćansko-koparskoj, Porečko-pulskoj i Krčkoj biskupiji, koje su u to doba pripadale Goričkoj nadbiskupiji, a jedan je iz Senjske biskupije, koja pripada Zagrebačkoj nadbiskupiji.

5.

U *Korespondenciji* je, tako, govor o istomišljeniku Strossmayera i Račkoga, biskupu Jurju Dobrili.²⁵ Za njega Šišić navodi u bilješci: «Juraj Dobrila (1812-1882) od 1857-1875. biskup porečko-puljski, a od 1875. do 1882. biskup tršćanski, hrvatski rodoljub i književnik».²⁶

Juraj Dobrila rođen je u središnjoj Istri, u selu Veliki Ježenj (Tinjanština) 16. travnja 1812. godine, i to u siromašnoj obitelji Ivana i Kate rođene Živčić, uz sedmero braće i sestara.²⁷ U rodnome je mjestu završio osnovnu školu, istaknuvši se natprosječnim sposobnostima. Stoga je njegov učitelj, kapelan Ivan Radetić, preporučio njegovim roditeljima da ga pošalju na daljnje obrazovanje. S obzirom na loš materijalni status obitelji Dobrila, učitelj mu je u franjevačkome samostanu u Pazinu osigurao besplatan smještaj i hranu.²⁸ Ondje je završio njemačku normalku, nakon čega ga franjevci šalju u karlovačku gimnaziju, gdje je i maturirao.²⁹

Nakon mature krenuo je sa svećeničkim obrazovanjem, najprije u Trstu, a potom na studij bogoslovije u Gorici, koji je dovršio

25 *Strossmayer Račkomu*, II, Rim, 23. febr. 1876., str. 8.

26 *Rački Strossmayeru*, I, Zagreb, 11. febr. 1872., str. 159.

27 RUBETIĆ, Cvjetko, *Vjekopis Dr-a Jurja Dobrile biskupa tršćansko-koparskoga prije porečko-puljskoga*, Zagreb, 1882., str. 2-4. PELOZA, Makso, *100-godišnjica smrti biskupa Jurja Dobrile*, Zvona, IV, 164, Rijeka, travanj 1981., str. 5; *Istarski preporoditelj Juraj Dobrila 1812-1882*, Pazin, 1985.

28 RUBETIĆ, Cvjetko, *nav. dj.*, str. 5.

29 *Isto*.

1837. godine.³⁰ Kao mladomisnik Dobrila je poslan za duhovnog pomoćnika u Mune na Čićariju, u Istru, gdje je, međutim, došlo do trzavica između njega i domaćina mu župnika.³¹

Odlazi na daljnje obrazovanje u Augustineum u Beč, inače najelitniji crkveni augustinski sveučilišni zavod u Habsburškoj Monarhiji, gdje je i doktorirao.³² Ondje je upoznao mnoge buduće značajne ličnosti koje su obilježile politički, društveni i ini život Monarhije XIX. stoljeća. U periodu od 1839. do 1842. Dobrila je bio čak i instruktor Franji Josipu, koji mu je – kaže se – obećao imenovanje za biskupa kada stupi na prijestolje Monarhije.³³

Koncem 1842. god. odlazi u Trst, u to doba sjedište Austro-ilirskog primorja, u čijem se sastavu nalazila Istra i Kvarnersko primorje. Ondje je bio kapelanom za njemačke vjernike u tada najvećoj tršćanskoj crkvi sv. Antuna Novog,³⁴ a 1844. god. postaje vjeroučitelj i privremeni ravnatelj glavne gradske pučke djevojačke škole. Od 1849. do 1854. bio je privremeni profesor i rektor pastoralnog bogoslovlja.³⁵ Nakon toga – do 1858. – bio je župnikom u tršćanskoj stolnici sv. Justa, te savjetnikom biskupskog suda za ženidbene sporove.³⁶

Iz Dobrilina tršćanskog razdoblja ističemo članstvo u tamošnjemu Slavjanskome društvu, gdje je ostvario kontakte s mnogim tršćanskim uglednicima.³⁷ Ondje je do izražaja došla njegova karitativna djelatnost, napose u vrijeme istarske gladine 1852. i 1853. godine.³⁸ O tome koliki je ugled Dobrila stekao za vrijeme boravka u Trstu svjedoči i podatak da su mu nakon proglašenja porečko-

30 Isto, str. 8, 9.; *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Zagreb, 1975., str. 610-613.

31 PELOZA, Makso, *Rimski dosje Jurja Dobrile*, Pazinski memorijal, 11, Pazin, 1982., str. 209.

32 RUBETIĆ, Cvjetko, *nav. dj.*, str. 10.; Petar STRČIĆ, *Juraj Dobrila*, Hrvatski biografski leksikon, 3, Zagreb, 1993, str. 433.

33 M. PELOZA, Makso, *Rimski dosje*, *nav. dj.*, str. 208.

34 MILANOVIĆ, Božo, *Istra u osvitu narodnog preporoda*, Pazin, 1960., str. 199.

35 RUBETIĆ, Cvjetko, *nav. dj.*, str. 11.; STRČIĆ, Petar, *nav. dj.*, str. 433.

36 RUBETIĆ, Cvjetko, *nav. dj.*, str. 13.; STRČIĆ, Petar, *nav. dj.*, str. 433.

37 MILANOVIĆ, Božo, *Istra*, *nav. dj.*, str. 359. Slavjansko društvo osnovano je 6. prosinca 1848. u palači Tergesteum. Činili su ga hrvatski, slovenski i srpski predstavnici. Sastav ovoga Društva te angažman njegovih članova Beč je ocijenio opasnim te je pred njega stavio brojne probleme, kao što su to činili i prethodnici iredentizma. MIHOVILOVIĆ, Ive, *Jedna tršćanska stogodišnjica. "Slavjansko društvo"*, Hrvatsko kolo, Zagreb, 1948., I, str. 733-734.

38 Tada je u Trstu prikupio 50.000 forinti koje je preko Biskupijskog ordinarijata te župnika dijelio potrebnima. MILANOVIĆ, Božo, *Istra*, *nav. dj.*, str. 359.

pulskim biskupom u listopadu 1857. god. tršćanske gradske vlasti poslale trojicu vijećnika da mu u ime toga grada čestitaju.³⁹

U doba boravka u Trstu Dobrila je tiskao molitvenik *Otče, budi volja tvoja*, koji je doživio nekoliko izdanja još za njegova života – 1854., 1862., 1875. te 1881. godine, i to jezikom apsolutno većinskoga hrvatskog stanovništva Istre.⁴⁰

Zbog teške gospodarske situacije koju je u biskupiji zatekao, što je, među ostalim, bilo i uzrokom nedostatka svećenika, Dobrila se bavio mišlju da se odrekne Porečko-pulske biskupije te da predloži papi i Franji Josipu I. da se ova dijeceza pridruži Tršćansko-koparskoj dijecezi. Ili, pak, da biskupijom – koja bi bila vakantna – upravlja tršćanski biskup. Tako bi se pribavila sredstva za obrazovanje u pazinskoj gimnaziji. Za to vrijeme on sam odrekao bi se mjesta biskupa i vratio u Trst.⁴¹ Ovu ideju, o kojoj će biti riječi i u prepisci Račkoga i Strossmayera, međutim, Vatikan nije podržao.⁴²

Kao porečko-pulski biskup Dobrila je bio virilni član Istarskog sabora od 1861. pa do 1867. godine, kada ga napušta, tj. više ne dolazi na sjednice.⁴³

U veljači 1875. god. preminuo je tršćanski biskup Bartolomej Legat (inače Slovenac).⁴⁴ Naslijedio ga je Dobrila. Dana 5. srpnja Dobrila je u konzistoriju dobio potvrdu za tršćansko-koparskog biskupa.⁴⁵ Kao biskup sjedinjene Tršćanske i Koparske biskupije, Dobrila je neumorno obilazio župe.⁴⁶ Ponovno se suočio s nedostatkom financija za svećenike, o čemu je govorio gotovo u svakoj poslanici.⁴⁷

U ljeto 1880. god. Dobrila je bolovao te odlazi u Rogatac na liječenje, a potom odlazi u Zagreb, k tamošnjemu nadbiskupu Josipu

39 RUBETIĆ, Cvjetko, *nav. dj.*, str. 15.

40 MILANOVIĆ, Božo, *Hrvatski narodni preporod u Istri*, I, Pazin, 1967., str. 244; PELOZA, MAK-SO, *nav. dj.*, str. 210.

41 RUBETIĆ, Cvjetko, *nav. dj.*, str. 45-46.

42 *Isto*, str. 49; PELOZA, Makso, *Jedinstvo božjeg naroda Istre*, Zvona, V, 127, Rijeka, svibanj 1978.

43 ŽIC, Nikola, *Biskup Dobrila u Istarskom saboru*, Zagreb, 1936., str. 21, 24.

44 RUBETIĆ, Cvjetko, *nav. dj.*, str. 62.

45 PELOZA, Makso, *nav. dj.*, str. 210.

46 RUBETIĆ, Cvjetko, *nav. dj.*, str. 72.

47 TROGRLIĆ, Stipan, *Katolička crkva u Istri*, Pula, 2006., str. 386.

Mihaloviću, na njegov osobni poziv.⁴⁸ O tome će također biti riječi u *Korespondenciji*.

Juraj Dobrila preminuo je 13. siječnja 1882. godine.⁴⁹ Misu zadušnicu za Dobrilu u zagrebačkoj je crkvi sv. Marije 26. siječnja predvodio kanonik dr. Franjo Rački.⁵⁰

Kako vidimo iz prepiske, Strossmayer je u nekoliko navrata namjeravao posjetiti Dobrilu ili ga je posjetio.⁵¹ Rački u pismu preko Strossmayera šalje pozdrave Dobrili, «komu se klanja», što nas navodi na zaključak o njegovoj naklonosti i odobravanju svega učinjenoga od strane Dobrile.⁵²

U pismu u kojemu najavljuje posjet Dobrili, Strossmayer govori kako namjerava posjetiti «našega Dobrilu».⁵³ Istim tonom (istu sintagmu) govori (koristi) i u idućemu pismu.⁵⁴ U narednome spominjanju Dobrile Ferdo Šišić u bilješci tumači: «Dobrila bio je još tada biskup porečko-puljski u Poreču».⁵⁵ Strossmayer planira posjetiti Dobrilu, odnosno otići «do Trsta i do Dobrile».⁵⁶

U jednome pismu Strossmayer predlaže Račkome da ga posjeti, navodeći kako je tada preminuo tršćanski biskup.⁵⁷ Šišić u bilješci daje kratko objašnjenje o kome je riječ: «Bartol Legat (+12. febr. 1875), rodom Slovenac; u Vatikanskom koncilu bio je na strani Strossmayerovoj. Naslijedio ga je Dobrila (29. maja 1875).»⁵⁸ Strossmayer, pretpostavljamo, tada nije ni slutio da će na mjesto biskupa Legata doći Dobrila.

48 O Josipu Mihaloviću: MARUŠEVSKI, Olga, *Josip Mihalović (1870-1891)*, Zagrebački biskupi i nadbiskupi, Zagreb, 1995., str. 474-479.

49 RUBETIĆ, Cvjetko, *nav. dj.*, str. 89.

50 *Domaće vesti*, Pozor, 21, Zagreb, 26. 1. 1882.: «U liepih crtah opisao je presv. predsjednik život Dobrile, ali ga čitati nije mogao jer su ga suze oblievale. Plemeniti starac plakao je kao malo diete, kad je spominjao pisma i darove, što ih je od pok. Dobrile primao.» Usp. i *Našu slogu*, izvanredni broj, 22. 1. 1882. (MILANOVIĆ, Božo, *Hrvatski narodni preporod*, I, *nav. dj.*, str. 319-320).

51 *Strossmayer Račkomu*, I, Đakovo, 7. febr. 1874., str. 280. Pismo sa Strossmayerovim planom posjeta Dobrili nalazi se i u dodatku IV. knjige, Rim, 22. 1. 1872., str. 419.

52 *Isto*.

53 *Isto*, 11. dec. 1873., str. 266.

54 *Isto*, 7. febr. 1874., str. 280.

55 *Isto*, 15. febr. 1874., str. 283.

56 *Isto*.

57 *Strossmayer Račkomu*, I, Rim, 13. febr. 1875., str. 340.

58 *Isto*.

Saznajemo da je postojala ideja – o čemu je ranije bilo riječi – da se dvije biskupije, tršćanska i porečka, združe, ali Strossmayer, nakon razgovora s Dobrilom to opovrgava,⁵⁹ te izražava zadovoljstvo da će Dobrila doći na mjesto tršćanskoga biskupa.⁶⁰ Odlazak Dobrila na mjesto biskupa u Trst Rački s radošću prihvaća, sugerirajući misao da je do njegova imenovanja došlo carevom inicijativom.⁶¹

Vidljivo je kako Strossmayer i Dobrila dijele isto mišljenje o nekim pitanjima.⁶² Primjerice, oko prigovora rukopisu Ivekovićeve evangelistara, o kojemu Strossmayer govori kao «najlošijemu i najkukavnijemu spisu u našoj književnosti».⁶³ Strossmayerovo povjerenje u njega manifestira se i njegovim prijedlogom Dobrile, «koji je naš čovjek, prot komu niti Rim niti Beč ništ ne ima», nunciju, i to za apostolskoga vizitatora u Bosni.⁶⁴ O tome će i dalje biti riječi u dopisivanju Rački – Strossmayer. Tako saznajemo da je prvotno, za osobu kojoj bi povjerali Katoličku crkvu u Bosni, Strossmayer predložio Račkoga, no kako to nije bilo moguće, predlaže Dobrilu.⁶⁵ Ipak dodaje: «(...) prem se bojim, da će i on biti u Pešti opisan za panslavistu.»⁶⁶ Radi se o 1878. godini, dakle o vremenu završetka bosanskog ustanka te okupacije spomenutog prostora od strane Austrije.⁶⁷

Biskup Dobrila spominje se i neformalno, na više mjesta, primjerice, vezano uz njegov boravak kod Strossmayera u Rogatcu,⁶⁸ nakon čega će posjetiti Zagreb, koji, kako navodi Strossmayer, «(...) još vidio nije».⁶⁹ Dobrilu je ondje u posjet pozvao arhibiskup, kod kojega će i odsjesti. U Zagrebu će Dobrila, saznajemo, posjetiti kardinala i bana, kojima će «(...) govoriti o gimnaziji riječkoj, to jest, kako je ista gimnazija od prijeke potrebe ne samo za Hrvate u Hrvat-

59 *Strossmayer Račkomu*, I, Beč, 20. juna 1875., str. 361.

60 *Isto*, str. 362.

61 *Rački Strossmayeru*, I, Zagreb, 28. juna 1875., str. 364.

62 *Strossmayer Račkomu*, II, Rim, 23. febr. 1876., str. 8.

63 *Isto*.

64 *Strossmayer Račkomu*, II, Rim, 6. dec. 1878., str. 192.

65 *Rački Strossmayeru*, II, Zagreb, 30. dec. 1878., str. 195.

66 *Isto*.

67 ZÖLLNER, Erich-SCHÜSSEL, Therese, *Povijest Austrije*, Zagreb, 1997., str. 158; DUKOVSKI, Darko, *Povijest*, nav. dj., str. 79.

68 *Strossmayer Račkomu*, II, Rogatac, 22. jula 1880., str. 288.

69 *Isto*, str. 289.

skoj, nego osobito za Hrvate i Slovence u Istri i primorju.»⁷⁰ Sudeći prema odgovoru Račkoga, i on cijeni Dobrilu te mu se stavlja na raspolaganje pri njegovu posjetu Zagrebu.⁷¹ O Dobrilinu posjetu riječ je i u idućemu Strossmayerovu pismu, u kojemu moli Račkoga da s njime popriča o Arhivu u Poreču.⁷² Tamo je, kako ga je Dobrila obavijestio, gradivo još iz X. st. i «(...) znamenitih stvari odnosećih se na naše strane».⁷³ Tome gradivu, prema Strossmayerovu sudu, prijeti opasnost jer: «Sad je tamo biskup Glavina, velika ništarija. Bog zna ter ne će pod njim toga arhiva nestati!» Objašnjava dalje: «Glavina je u vječitom dugu. Dobro bi bilo čim prije koga poslati u Poreč, da ispita taj arhiv i da otpiše, što bi za nas bilo.»⁷⁴

Iz konteksta idućega pisma saznajemo da Dobrila još nije krenuo put Zagreba.⁷⁵

Rački spominje kako mu je Dobrila poslao «(...) u rukopisu prijevod kanonika Mrkice epistola i evanđelja kroz godinu i još neke molitve».⁷⁶ Taj sadržaj, navodi Rački, Dobrila smatra «(...) najboljim od dosadanjih»; tako je ranije kazao i Strossmayeru.⁷⁷

U pismu iz 1882. spominje se i Dobrilina smrt, nakon koje je hrvatski preporodni list iz Istre *Naša sloga* «(...) u čestitoj neprilici»; no, s obzirom da je, ocjenjuje Rački, «(...) ipak neophodno nuždan, da se narodna svijest u Istri budi», valja ga materijalno poduprijeti.⁷⁸ Govor je i o Dobrilinu mukotrpnome skupljanju sredstava za dječjačko sjemenište siromašne istarske hrvatske djece, od čega je novi tršćanski biskup Glavina odstupio.⁷⁹

6.

Riječ je o dr. Ivanu Nepomuku Glavini, koji je u kolovozu 1882. god. naslijedio Dobrilu na mjestu tršćanskoga biskupa.

70 *Isto.*

71 *Rački Strossmayeru*, II, Zagreb, 25. jula 1880., str. 291.

72 *Strossmayer Račkomu*, II, Rogatac, 26. jula 1880., str. 292.

73 *Isto.*

74 *Isto.*

75 *Rački Strossmayeru*, II, Zagreb, 30. jula 1880., str. 294.

76 *Isto*, 24. sept. 1881., str. 410.

77 *Isto.*

78 *Isto*, III, 4. febr. 1882., str. 6.

79 *Rački Strossmayeru*, III, Zagreb, 16. apr. 1884., str. 119.

Slovenac I. N. Glavina rođen je u Borištu kraj Trsta 1828. godine. Za vrijeme njegova biskupovanja u Poreču, u Kopru osniva talijansko sjemenište, s čime hrvatska strana nije bila suglasna. No došavši na mjesto biskupa u Trstu, vjernicima se obratio pastirskim pismom i na hrvatskome jeziku, koje je objavljeno u tamošnjoj hrvatskoj *Našoj slozi*. Glavina nije bio obljubljen ni od strane Talijana. Naime, došavši u Boljun zbog krizme, Hrvati su ga dočekali pozlaćenim napisom «Dobro došao!» koji su, potom, Talijani zaprljali blatom, naslikavši na njoj neprimjereni sadržaj s napisom «P. Croati» (porchi Croati).

U Trstu je imao neprimjerenosti i s tamošnjim vjernicima koji su mu u dvorište biskupije podmetnuli bombu/petardu, gađali ga kamenjem, priređivali demonstracije. I dok su ga Talijani i Nijemci napadali kao slavenofila, dotle su ga Hrvati i Slovenci smatrali pristašom talijansko-liberalne stranke, dakle, iredentističke, te ni među njima nije uživao simpatije, što je vidljivo i u *Korespondenciji*. Zbog neprimjerenosti i ozbiljno narušena zdravlja, biskup Glavina odrekao se biskupije početkom veljače 1896. godine; koncem godine od pape Lava XIII. dobio je časni naslov nadbiskupa. Preminuo je 10. studenoga 1899. godine.⁸⁰

7.

U Strossmayerovu pismu spominje se «(...) neki Foretić, ni kujan ni pečen (...)», kao nasljednik Dobrilin na mjestu porečkoga biskupa.⁸¹ U bilješci Šišić pojašnjava da je to zapravo «Dr. Fran Feretić (* 1816 + 1893)», koji «nije došao u Poreč, već postade biskupom u Krku, gdje je prije toga bio kanonikom».⁸²

Dr. Franjo Anijan Feretić rođen je u Vrbniku na otoku Krku 3. prosinca 1816. godine. Bio je stolni kanonik u Krku, nakon čega je, smrću dr. Ivana Josipa Vitezića, posvećen 23. svibnja 1880. god. krčkim biskupom, dakle, svih kvarnerskih otoka. Godine 1861. postao je zastupnikom Istarskoga sabora. Preminuo je 19. ožujka 1893. godine. Gotovo stotinu tisuća kruna svoje imovine namijenio je iz-

80 MILANOVIĆ, Božo, *Hrvatski narodni preporod*, nav. dj., str. 298-299.

81 *Strossmayer Račkomu*, I, Beč, 20. juna 1875., str. 362.

82 *Isto*.

gradnji niže gimnazije u gradu Krku; to tada nije realizirano. No Sv. Stolica i tadašnja vlast dopustili su njegovu nasljedniku dr. Antonu Mahniću da sredstva upotrijebi za gradnju đakškoga internata u Pazinu, koji je kasnije pretvoren u biskupsko sjemenište.⁸³

8.

Gian Batista Flapp rođen je 18. travnja 1845. god. u Korminu, u Furlaniji. Gimnaziju i studij bogoslovije završio je u Gorici, nakon čega je doktorirao na Augustineumu u Beču. Porečko-pulskim biskupom Flapp je imenovan 28. listopada 1884. godine. Preminuo je 27. prosinca 1912. godine.

Tijekom svojega biskupovanja Flapp, po nacionalnosti Talijan, nije bio sklon Hrvatima, kako vjernicima tako ni svećenicima. Čak je zabranjivao hrvatski jezik u Crkvi, prilikom obreda, pa i kod pogreba, zatim dijeljenje i čitanje novinskih edicija, prije svega tršćanske *Naše sloge*. Na takve njegove odluke u više je navrata reagirao dr. Matko Laginja, žaleći se, primjerice, ministru bogoštovlja i nastave, i to zato jer je Flapp samo Talijane imenovao kanonicima; a hrvatske upravitelje župa odbio je imenovati župnicima.⁸⁴

Na temelju napisa u *Našoj slozi*, kaže Rački, u Istri se boje da bi na mjesto porečkoga biskupa bio imenovan njemu nepoznati Flapp iz Gorice, koji ne zna hrvatski jezik i neprijatelj je našega naroda.⁸⁵ Njegovo će imenovanje, ocjenjuje Rački, biti test stajališta Rima, tj. Sv. Stolice prema slavenstvu. Ono što bi Rim trebao učiniti jest «uskratiti potvrdu biskupu, koji ne pozna glasa svojih ovaca. Ako ne učini toga, *Grande mundus* bijaše jednostavna deklamacija»; jer «katoličkim Slavenom daju se biskupi, koji ili ne znadu njihova jezika ili su im neprijatelji».⁸⁶ No Flapp je ipak postao porečkim biskupom, koji ne poznaje hrvatski jezik.⁸⁷ Sada Rački žestoko kritizira Sv. Stolicu, riječima: «Zar i to spada na komentar enciklike *Grande munus*? Ako u Rimu hoće da nas katolike Slavene ne ismjevavaju

83 MILANOVIĆ, Božo, *Hrvatski narodni preporod*, I, nav. dj., str. 228; isto, II, str. 332. Zgrada sjemeništa i danas postoji.

84 MILANOVIĆ, Božo, *Hrvatski narodni preporod*, II, nav. dj., str. 323-324.

85 *Rački Strossmayeru*, III, Zagreb, 16. marta 1884., str. 113.

86 *Isto*.

87 *Isto*, 6. januar 1885., str. 158.

istočna braća, imali bi jednom na put stati tim nepodopštinama. Tako biva i u Njemačkoj. Pripovijedaju mi Poljaci, da breslavski biskup Herzog, u kojega dijecezi živu Poljaci u $\frac{2}{3}$ pučanstva, ne zna poljski ni riječi. Zaista nas smatraju za inferiornu rasu!»⁸⁸

9.

Jedna je od vrlo zanimljivih ličnosti u *Korespondenciji* još jedan biskup iz zapadne Hrvatske, i to senjski – Vjenceslav Šoić, rođen 27. rujna 1814. god. u Bakru.⁸⁹ Njegov otac Lovro, pomorski kapetan, i majka Vazmoslava rođena Randić, imali su četvero djece. Dvije su kćerke – starija Marija, koja je pristupila benediktinkama kao sestra Klementa Marija Ana; mlađa Rajmonda udala se za kapetana Božu Dujmića, nakon čije je smrti vodila kućanstvo brata Vjenceslava nakon njegova povratka u Bakar 1875. godine.⁹⁰ Brat Ivan (1811.-1880.) bio je također svećenik, pa kanonik i župnik u Bakru, te mitronski opat.⁹¹ Vidljivo je da je ta obitelj pomoraca bila istaknuta i ugledna, i toliko vjerski usmjerena da je od četvero djece čak troje usmjerila u neposredno okrilje Katoličke crkve.

Prije Vjenceslavova kretanja u pučku školu, koju je pohađao u rodnome Bakru, njegov je otac na jednome od putovanja po dalekim morima izgubio život.⁹² Očevom smrću, neimaština, čak i glad – dugo su vremena bile suputnikom obitelji Šoić.

Dovršetkom pučke škole V. Šoić pohađao je hrvatsku gimnaziju u tadašnjoj Rijeci, te biskupski licej u Senju; ondje ga je 1839. god. zaredio biskup Mirko Ožegović.⁹³ Mladu misu služio je 17. svibnja 1839. god. u Bakru, na imendan svoje majke Vazmoslave; ali ona nije doživjela visoku čast svojega sina.⁹⁴ U dobi od dvadeset pet godina odlazi najprije u Beč, a zatim u Peštu na daljnje obrazovanje,

88 *Isto.*

89 Primjerice, *Hrvatski leksikon*, kao i *Korespondencija Rački-Strossmayer* navode oblik prezimena Soić. *Hrvatski leksikon*, II, nav. dj., str. 448; ŠIŠIĆ, Ferdo, *Korespondencija*, na više mjesta.

90 Govor Božene PRERADOVIĆ: naslovljen *Curriculum vitae*, Dr. Vjenceslav Šoić 27. IV. 1814. - 11. I. 1891.

91 BOGOVIĆ, Mile, *Treći biskup iz bakarske župe Vjenceslav Šoić*, Zvona, 3, 1983., str. 5; PRERADOVIĆ, Božena, *nav. dj.*

92 *Isto.*

93 *Isto.* MAŽIĆ, Matija, *Prilozi za povijest grada Bakra*, Sušak, 1896., str. 72.

94 PRERADOVIĆ, Božena, *nav. dj.*

pa je tako stekao doktorat filozofije i teologije.⁹⁵ I on je pohađao elitni Augustineum u Beču, iz kojega je izašao i niz biskupa, pa tako i Strossmayer i Dobrila. Ondje se družio s Jurjem Haulikom⁹⁶ te Strossmayerom, s kojim će «ostati u trajnom prijateljskom odnosu».⁹⁷ Godine 1841. dolazi u sjemenište u Senj kao duhovni otac i profesor staroslavenskoga jezika.⁹⁸ Četiri godine poslije Šoić ulazi u red bakarskih patricija,⁹⁹ a 1844.¹⁰⁰ ili 1847.¹⁰¹ god. postaje župnikom u Bakru.

Četrdesetih je godina XIX. st. Bakar bio teško oštećen u potresu, a tom je prigodom isto tako teško stradala i župna crkva. Šoić je tada pokrenuo akciju prikupljanja dobrovoljnih priloga za njezinu obnovu, napose među tamošnjim patricijima koji su mahom bili brodovlasnici i kapetani. Prikupljena su znatna sredstva, tako da je izgrađena nova župna crkva, posvećena sv. Andriji apostolu; polovicom XIX. st. bila je najveća na području Senjsko-modruške biskupije.¹⁰² Stoga je u bakarskoj povjesnici Šoić zabilježen ponajviše kao jedan od – pored nekoliko bakarskih patricija te članova gradskoga Municipija – financijera podizanja stolne crkve sv. Andrije.¹⁰³

95 *Isto.*

96 Juraj de Váralya Haulik rođen je u Trnavi (Slovačka) 20. travnja 1788., a preminuo u Zagrebu 11. svibnja 1869. godine. Studij teologije i filozofije polazio je u rodnoj Trnavi, Ostrogonu i Beču. Zagrebačkim biskupom postao je 1837., nakon čega je 1852. imenovan prvim zagrebačkim nadbiskupom i metropolitom, a četiri godine kasnije kardinalom. Od 1840. do imenovanja Jelačića za bana 1848. bio je banski namjesnik. Zaslužan je za uvođenje hrvatskoga jezika u škole i javnu upravu, za osnivanje osnovnih škola, za utemeljenje Gospodarskoga društva i *Katoličkoga lista* 1849., te Matice ilirske. Pomagao je materijalno kulturne i dobrotvorne ustanove. Burne 1848. odlazi u Beč ne podržavši rat s Mađarima, ni postavljanje Jelačića za bana. *Hrvatski leksikon*, I, nav. dj., str. 434.

97 BOGOVIĆ, Mile, *nav. dj.*, str. 5.

98 *Isto.* U *Hrvatskome leksikonu* piše kako je profesor senjskoga sjemeništa bio od 1841. do 1856. godine (*Hrvatski leksikon*, II, nav. dj., str. 448).

99 MAŽIĆ, Matija, *nav. dj.*, str. 106.

100 BOGOVIĆ, Mile, *nav. dj.*, str. 5, navodi kako župnikom u Bakru postaje 1844. godine.

101 MAŽIĆ, Matija, *nav. dj.*, str. 106.

102 PRERADOVIĆ, Božena, *nav. dj.*

103 Kod Mažića (*nav. dj.*, str. 73) piše da je gradnja crkve sv. Andrije – na starim temeljima – započela 1852. godine. Marochino, pak, navodi da je gradnja započela 1850. godine, i to «zaslugom Vjenceslava Šoića, senjsko-modruškog biskupa, bakarskog patricija i člana gradskog vijeća». (MAROCHINO, Ivo, *Grad Bakar kroz vjekove*, Bakar, 1982., str. 156.) Podatak koji donosi Marochino poklapa se s Bogovićevevim podatkom, koji još navodi da je gradnja crkve trajala do 1853. godine (BOGOVIĆ, Mile, *nav. dj.*, str. 5). Vidi i BOGOVIĆ, Mile, *Vjenceslav Šoić (1869.-1875.)*, *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije. Spomenica*, Zagreb – Rijeka, 1999., str. 194-195.

Prijelomne 1848. god. Šoić ulazi u politički život, i to kao poslanik grada Bakra u saboru Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.¹⁰⁴ Godine 1853. postaje kanonikom stolnoga kapitula modruškoga, a 1854. arhiđakon je bakarski (naime, Bakar je tada i postao središtem arhiđakonata) te transalbinski.¹⁰⁵

Godine 1851. završetak je izgradnje broda posvećenoga Sofiji, supruzi bana Josipa Jelačića. Na tradicionalni bakarski blagdan «Margaretinu», 13. srpnja, Bakrani, ban Jelačić i supruga nazočili su porincu broda *Banica Sofija*, izgrađenome u tadašnjemu bakarskome brodogradilištu; blagoslov brodu dao je V. Šoić.¹⁰⁶

Tadašnji biskup senjsko-modruški Mirko Ožegović, prema navodima M. Bogovića, «vidi u Šoiću najprikladnijega svoga nasljednika i zove ga u Senj».¹⁰⁷ Tako u Senj odlazi 1858., nakon imenovanja generalnim vikarom i kanonikom lektorom senjskoga kapitula, a iste godine Franjo Josip I. imenuje ga posvećenim biskupom beogradskim i smederevskim.¹⁰⁸ To su imenovanje Bakrani doživjeli kao iznimnu i veliku čast, pa su mu podarili zlatni prsten; u istoj su ga prigodi opjevali u pjesmi.¹⁰⁹ Zatim je, od godine 1856. do 1860., Šoić bio dijecezanski školski nadzornik, od 1860. do 1861. član Banske konferencije u Zagrebu, te od 1860. do 1873. virilni član Sabora.¹¹⁰

Papinom bulom 15. siječnja 1861., prema preporuci biskupa Ožegovića, imenovan je supomoćnikom (koadjutorom) Senjsko-modruške biskupije, i to s pravom nasljedstva biskupske stolice; tako je nakon ordinarijeve smrti, u siječnju 1869. god. ustoličen za senjsko-modruškoga biskupa.¹¹¹ I još: poveljom Franje Josipa I., izdanom u Beču 13. ožujka 1869., Šoić je postao i pravim tajnim savjetnikom toga cara i kralja.¹¹²

104 MAŽIĆ, Matija, *nav. dj.*, str. 106.

105 Isto. Mile Bogović kao godinu kada je Šoić bio imenovan arhiđakonom navodi 1853. (*Treći biskup*, *nav. dj.*, str. 5).

106 PRERADOVIĆ, Božena, *nav. dj.*

107 BOGOVIĆ, Mile, *Treći biskup*, *nav. dj.*, str. 5.

108 Isto.

109 PRERADOVIĆ, Božena, *nav. dj.*

110 *Hrvatski leksikon*, II, *nav. dj.*, str. 448.

111 Isto, str. 73.

112 Isto. BOGOVIĆ, Mile, *Treći biskup*, *nav. dj.*, str. 5.

«Zbog nekih nesporazuma, koji još nisu temeljito istraženi», navodi M. Bogović, Šoić 1875. god. napušta biskupsku stolicu; vraća u svoj rodni grad, nastanivši se u «zgradi biskupije» podno crkve sv. Andrije; iste godine dobio je naslov počasnoga biskupa lorenskoga.¹¹³

Kao bakarski gradski zastupnik – na tu je dužnost izabran 1881. godine – bio je član gradske deputacije koja se u Požegi poklonila Franji Josipu I.¹¹⁴

Neimaština, koja ga je u prvim godinama nakon očeve smrti vrlo često pratila na njegovu životnom putu, kao i predanost svećeničkome pozivu, učinile su ga osjetljivim prema teškoćama potrebitih, napose mladih. Tako je u Senju mnogo puta pomagao siromašnim Primorcima koji su pohađali tamošnju gimnaziju, pa im je pružao i utočište.¹¹⁵ Po povratku u rodni grad, Šoić je bio pokroviteljem «Bratovštine Blažene Djevice Marije od sedam žalostih» u tadašnjoj Rijeci i radničkoga društva «Sv. Križ» iz Bakra.¹¹⁶

U Bakru je 1882. god. publicirao djelo u zasebnome izdanju: *Razprava ob obstojećoj porabi staroslovenskog ili glagoljskog jezika pri vršenju svete mise po obredu rimokatoličkom u sdruženih biskupijah Senjskoj i Modruškoj*.¹¹⁷ Sadržajem te knjižice aktivno se uključio u onodobne crkvene rasprave oko uporabe narodnoga jezika u liturgiji, braneći staroslavensko bogoslužje. Tako B. Preradović navodi kako je Šoić «odgojio lijep broj vrijednih narodnih svećenika glagoljaša».¹¹⁸

U njegovu bakarskome domu posjećivale su ga mnogobrojne viđene ličnosti hrvatskoga crkvenog i svjetovnog života, poput, primjerice, Harambašića, Vjenceslava Novaka, Kranjčevića.¹¹⁹ Strossmayer ga je pozivao da se u posljednjim godinama života preseli k njemu, u Đakovo; no Šoić je odbijao pozive, te nije napuštao Ba-

113 Isto. PRERADOVIĆ, Božena, *nav. dj.*

114 Isto.

115 PRERADOVIĆ, Božena, *nav. dj.*

116 Isto.

117 BOGOVIĆ, Mile, *Treći biskup*, *nav. dj.*, str. 5.

118 PRERADOVIĆ, Božena, *nav. dj.*

119 Isto.

kar.¹²⁰ U rodnome je gradu i preminuo 11. siječnja 1891. godine, te je sahranjen na gradskome groblju.¹²¹

Šoić je spomenut već u prvome pismu *Korespondencije*, a uzgred još na nekoliko mjesta.¹²² Međutim, to spominjanje izuzetno je važnoga sadržaja. Naime, Šoić je bio i kandidat habsburškoga dvora, kako piše Rački, za nasljednika – čak – zagrebačkoga nadbiskupa J. Haulika.¹²³ Međutim, Rački u iduća dva pisma uklanja tu mogućnost,¹²⁴ govoreći da je u jednome trenutku, 1869. god. do Strossmayera došao glas da je Šoić preminuo; no Šišić u bilješci piše da je njegova smrt nastupila tek 11. siječnja 1891. godine.¹²⁵

U daljnjim pismima govor je o Šoićevu konvertitstvu. Tako u čudu piše Strossmayer: «Na koju je stranu udario Vencel! Rado na madžaronsku, buduć je kod nadbiskupa. Vencel ostaje Vencel!»¹²⁶

Vjenceslav Šoić, nekadašnji bliski prijatelj te politički istomišljenik Račkoga i Strossmayera, sada je za Strossmayera samo «ludi Vencel»¹²⁷ i «ludi Šoić».¹²⁸ Štoviše, ima teških primjedbi na privatni biskupov život – «strahovite se sablazni o njem pripovijedaju». Tako biskup Račkome otvoreno piše o Šoiću: «Sada se skoro svaki dan opije tako, da što poslije podne kaže, zaboravlja ujutro.» I k tome još i najgore: «Miješa se s najprostijimi ženskinjami. Jednu Krmpoćanku istjerao je prije 10 dana kanonik Bedini iz dvora, a ona opet nahrupi u dvoranu, kada je Vencel objedovao, te ju služba morala tjerati. Zadužen je na sve strane, tako da je skoro vođena ovrha radi zastorâ, koje je bio prije više godina u Beču kupio. O drugih sablaznih, na pr. prodavanju župa i t. d. i ne govoreći, te će se po svoj prilici umiješati ista oblast državna, da im kraj učini.»¹²⁹

120 BOGOVIĆ, Mile, *Treći biskup*, nav. dj., str. 5.

121 MAŽIĆ, Matija, *nav. dj.*, str. 106.

122 *Strossmayer Račkomu*, Đakovo, 6. okt. 1860., *Korespondencija*, I, str. 1; *isto*, Đakovo, 29. marta 1867., str. 41; *Rački Strossmayeru*, Zagreb, 11. febr. 1868., str. 59; *isto*, Zagreb, 3. aug. 1873., str. 231; *isto*, Zagreb, 10. apr. 1874., str. 300; *isto*, Zagreb, 11. apr. 1874., *isto*, str. 300.

123 *Rački Strossmayeru*, Zagreb, 15. maja 1869., str. 77.

124 *Isto*, Zagreb, 1. juna 1869., str. 79; *isto*, 15. juna 1869., str. 80.

125 *Strossmayer Račkomu*, Rim, 23. nov. 1869., str. 100.

126 *Isto*, Rogatac, 29. juna 1872., str. 181.

127 *Isto*, Đakovo, 22. febr. 1874., str. 285.

128 *Isto*, Đakovo, 8. maja 1874., str. 304.

129 *Rački Strossmayeru*, Zagreb, 27. febr. 1874., str. 287.

Nevjerojatne su to tvrdnje, uz ostalo i stoga jer one znače da su se inače promućurni Rački i Strossmayer apsolutno prevarili u karakteru toga čovjeka koji je postao čak i visoki prelat Katoličke crkve – kad su ga tretirali čak i kao svojega prijatelja. Riječ je zatim – i o pucnjavi u Senju: «Iz Senja dolaze sve nepovoljniji glasovi. Soić je na svojega ovdje sinovca, Dra. Urpanija, brzojavio, da si je sretno život spasio od svojega tajnika, koji da je na nj kod stola pucao. Ovdje se kombinuje, da je to imao javiti u mamurnosti, jer se ne vjeruje, da bi svećenik kod nas takav atentat kušao. Soić je dva puta već k nunciju pozvan, ali se ispričava sada zdravljem, sada s vremenom. Svakako bi trebalo čim prije ukloniti tu sablazan. Sada se misli još ozbiljnije, da se zahvali na biskupiji.»¹³⁰

Do Račkoga je doprla i ideja da će se Šoić ipak naposljetku odreći biskupije te da će on – Rački – biti predložen na njegovo biskupsko mjesto.¹³¹ U drugome pismu obavještava Strossmayera da je Šoić zatražio kanoničku istragu: «Sada čini po biskupiji među svećenstvom sabirati potpise za pouzdanicu. U Rimu da mu žele postaviti administratora, ali ta je odluka u Beču naišla na zapreke, jer ne bi rado postaviti takav *praecedens*, držeći, da bi se tijekom pravo krune okrnjilo. Reć bi, da je grof Andrassy i taj posao uzeo u svoje ruke. Krasne nam autonomije!»¹³² Na to Strossmayer predlaže da je najbolje da se Šoić «posvema odstrani i novi biskup u Senj postavi».¹³³ U kontekstu toga Strossmayeru se izjasnio i Primorac iz Crikvenice Ivan Kostrenčić,¹³⁴ pišući «da je Soić ovd, i da na svaki način mora se odreći biskupije. Veli mi, da se o tomu radi, da Vi budete *coadiutor cum iure successionis*. Soić se tomu živo opire. On bi rad svoga brata učinio koadjutorom», te dodaje: «Bila bi, po mome osvjedočenju, nova nesreća za biskupiju, kad bi brat Soićev postao koadjutorom. Ovo bi vlada morala znati. Uopće vlada bi se imala, po

130 *Isto*, Zagreb, 28. apr. 1875., str. 350. U kazalu Šišić piše da je riječ o vladinu činovniku u Zagrebu, Ivanu Urpaniju. *Isto*, str. 413.

131 *Isto*, Zagreb, 28. juna 1875., str. 363.

132 *Isto*, Zagreb, 19. aug. 1875., str. 371.

133 *Strossmayer Račkomu*, Đakovo, 22. aug. 1875., str. 373.

134 ZVONAR, Ivica, *Pisma Franje Račkoga upućena Ivanu Kostrenčiću u razdoblju od 1868. do 1875.*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 25, Zagreb, 2007., str. 203-224.

mome osvjedočenju, živo oprijeti svakoj provizornoj proviziji. Bog zna, shvaća l' vlada svoj položaj?»¹³⁵

Na kraju Rački javlja Strossmayeru da je Šoić zaista odstupio s biskupskoga trona, govori i o njegovim novčanim dugovima i budućim prihodima, te da mu je dopušteno živjeti u Bakru kod svojega brata; Šišić u bilješci navodi da je riječ bila o Ivanu Šoiću, tadašnjemu bakarskome župniku.¹³⁶ U daljnjemu dopisivanju vidimo da je Šoić uistinu otišao, točnije rečeno – morao otići iz Senja u Bakar.¹³⁷

No ni nakon odlaska nije prekidao veze s Račkim, koji Strossmayeru piše: «Šoić veli, da će s nama držati, ali ja ne vjerujem; on pliva sa strujom, pak se danas i ne zna, što da slijedi.»¹³⁸

10.

Visoki crkveni dostojanstvenici Rački i Strossmayer iznimno su značajne ličnosti koje su u ključnim momentima hrvatske povijesti postale i istaknuti političari, ideolozi i lideri najznačajnije stranke druge polovine XIX. stoljeća, odigrajući tako i velike uloge u političkome, napose u nacionalnopolitičkom životu svih Hrvata te dijela drugih Južnih Slavena. Uz to, kako proizlazi iz njihove *Korespondencije*, ova dvojica bila su sasvim oprečnih karaktera i temperamenta. Ali izvrsno su surađivali: Rački, samozatajni i oštroumni političar te autor vrijednih povijesnih djela, dvadeset godina na čelu i danas najznačajnije znanstvene ustanove. A Strossmayer orator širokih, svjetskih vidika te veliki dobrotvor kojega u našoj povijesti ni prije ni poslije nije bilo. Stoga, svaka njihova riječ, pa tako i u ovoj *Korespondenciji*, zaslužuje osobitu pozornost.

135 *Strossmayer Račkomu*, Đakovo, 2. okt. 1875., str. 377.

136 *Rački Strossmayeru*, Zagreb, 7. okt. 1875., str. 378-379. O Šoićevim dugovima i neslaganju Račkoga odlukom Sv. Stolice s njihovim rješavanjem govor je u pismima *Račkoga Strossmayeru*, Zagreb, 11. okt. 1875., str. 380.

137 *Isto*, Zagreb, 19. nov. 1875., str. 384.

138 *Isto*, Zagreb, 1. jula 1872., str. 454.

CONTRIBUTION REGARDING THE WEST-CROATIAN BISHOPS IN THE RAČKI – STROSSMAYER CORRESPONDENCE

Summary

There is an abundance of literature about the important Croatian figures: F. Rački (canonic, scientist and politician) and J. J. Strossmayer (bishop, politician and patron). Their interpersonal relationship is also a known matter, since it is revealed in their written correspondence, which was published, although not completely, in the period from 1928 to 1931 in four books, by the academic and university professor F. Šišić. This is a capital source of facts regarding the Croatian history, but also regarding the rest of Europe, presenting an evaluation of many events, important people, and less known occurrences and persons.

This is a frank conversation that openly, i.e. friendly but also with a bit of one sidedness, presents facts about bishops Juraj Dobrila, Franjo Feretić, Ivan Krstitelj Flapp, Ivan Glavina and Vjenceslav Šoić from Western part of Croatia.

Surprisingly and with pleasure we discover that both great figures, Strossmayer and Rački, were after all also “common” people.

Key words: *Strossmayer, Rački, West Croatia, Dobrila, Feretić, Flapp, Glavina, Šoić.*

